การสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย*

A Buddhist Sangha's Dissemination of Buddha dhamma Through Social Online Media for the Rehabilitation of Youths in Thai Society

ชัชวาลย์ แก้วกระจาย
Chatchawan Kaewkrajay
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Charttv3@gmail.com

บทคัดย่อ

การสื่อสารนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมถึงเยาวชนในสังคมปัจจุบัน โดยเมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล รูปแบบการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง การสื่อสารออนไลน์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่พระสงฆ์สามารถนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและถ่ายทอดหลักธรรมแก่เยาวชน เพื่อฟื้นฟูจิตใจ เสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรม และส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมอย่างเหมาะสม การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา โดยต้องมุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติที่ถูกต้องแก่เยาวชน ภายใต้กรอบคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้สามารถดำเนินการผ่านช่องทางสื่อดิจิทัลที่หลากหลาย เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ทวิตเตอร์ และเว็บไซต์ โดยใช้รูปแบบสื่อมัลติมีเดีย อาทิ ภาพนิ่ง วิดีโอ การถ่ายทอดสด และการตอบปัญหาธรรมะ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริมให้เยาวชนละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม

ดังนั้น การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ส่งสารที่มีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรม มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อให้การเผยแผ่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสื่อสาร; สื่อสังคมออนไลน์; พระสงฆ์

ABSTRACT

Communication is considered an important component of human life, including youth in contemporary society. When society moves into the digital era, communication patterns have continuously changed in accordance with technological advancement. Online communication has therefore become an important tool that monks can utilize to disseminate Buddhism and convey Buddhist principles to youth in order to restore their minds, strengthen moral integrity, and promote appropriate living in accordance with Buddhist teachings. The dissemination of Buddhist teachings through social media is regarded as an important mission of monks as the successors of Buddhism, who must aim to provide

* Received February 15, 2025; Revised September 22 2025; Accepted November 4, 2025

correct knowledge, understanding, and proper practices to youth under the framework of morality, ethics, and social responsibility. This can be carried out through various digital media channels such as Facebook, YouTube, Twitter, and websites by using multimedia formats including images, videos, live broadcasting, and answering Dhamma-related questions in order to stimulate learning, create inspiration, and encourage youth to refrain from wrongdoing and turn to practicing according to the Dhamma principles.

Therefore, the use of online media in disseminating Buddhism requires communicators who possess qualifications based on Buddhist principles, along with knowledge, understanding, and appropriate communication skills, so that the dissemination can benefit the public and play an important role in the development and sustainable restoration of youth in Thai society.

Keywords: Communication; Social Media; Monks

บทนำ

การสื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้บทบาทและวิธีการเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ทางสังคมจารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากเช่นทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคลรอจังหวะหรือโอกาสในการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมเป็นต้นและประสบผลสำเร็จเสมอแต่ความสำเร็จที่ว่านี้ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้นยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างบำเพ็ญมาเพื่อทำหน้าที่ของพระบรมศาสดาโดยเฉพาะตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ดังพุทธพจน์ว่าพระผู้เป็นที่พึ่งของโลกทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาโพธิญาณเอกบุคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลกย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลกเอกบุคคลนั้นคือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 170: 22)

ในปัจจุบันที่เราสามารถติดต่อสื่อสารกับคนทั่วโลกได้อย่างสะดวกสบายนั้นการสื่อสารของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการผ่านมาหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่ยุคแรก ๆ เชื่อว่ามนุษย์ใช้เสียงตีเกราะเคาะไม้เป็นการส่งเสียงต่อกันเป็นทอด ๆ แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็นการใช้เสียงกลองฆ้องแตรสังข์และสัญญาณควันไฟให้เห็นได้ในระยะไกลต่อมาเมื่อมนุษย์รู้จักคิดเขียนหนังสือได้เมื่อจะต้องสื่อสารด้วยการส่งสารให้กันในระยะไกลก็จะใช้เขียนข้อความผูกติดกับขานกพิราบต่อมาก็ใช้ม้าเร็วทำหน้าที่บุรุษไปรษณีย์ส่งข้อความไปสู่หัวเมืองไกลหรือใช้ในการศึกสงครามการสื่อสารถือเป็นส่วนสำคัญในการติดต่อข่าวสารถึงกันพัฒนาการทางด้านการสื่อสารก็เพื่อทำให้การส่งข่าวสารเร็วขึ้นติดต่อสื่อสารได้ไกลมากขึ้นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์สนใจในจุดเริ่มต้นของการสื่อสารคือการตั้งจุดมุ่งหมายที่จะกระจายข่าวสารจากจุดหนึ่งไปยังจุดอื่น ๆ ที่อยู่ไกลได้อย่างรวดเร็วและกว้างไกลการสื่อสารด้วยสัญญาณไฟฟ้าเป็นการสื่อสารที่สามารถพัฒนาได้อย่างกว้างขวางมีนักวิทยาศาสตร์หลายต่อหลายคนได้คิดค้นพัฒนาระบบสื่อสารด้วยสัญญาณไฟฟ้าต่อเนื่องเรื่อยมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเช่นในปี พ.ศ. 2375 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลก นับตั้งแต่มนุษย์ได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นสังคมขนาดใหญ่ตั้งแต่โบราณนั้น ก็เริ่มมีการสื่อสารเกิดขึ้น ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารก่อนที่จะมาถึงปัจจุบันนั้น ย่อมมีพัฒนาการมายาวนาน ก่อนที่จะมียุคของการสื่อสารนั้น ยุคโบราณเป็นยุคที่มนุษย์มีการใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารกันอย่างจำกัด แต่ได้ผลดีเพราะมีคนจำนวนน้อยการสื่อสารจึงไม่ซับซ้อน ส่วนใหญ่จะสื่อสารกันด้วยการใช้ท่าทาง หรือแม้กระทั่งการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีอัตราการเติบโตของจำนวน

ข้อมูลที่สูงมาก การสร้างข้อมูลข่าวสารได้เปลี่ยนรูปไปมาก มีการพัฒนาเว็บที่ผู้ใช้สามารถส่งผ่านข้อมูลโต้ตอบได้ทันทีจนทำให้รูปแบบของสื่อสารมวลชนเปลี่ยนก้าวเข้าสู่สื่อใหม่ หรือสื่อสังคม การใช้งานเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันมีการใช้ในรูปแบบหลากหลาย จึงทำให้การสื่อสารไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เหมือนแต่ก่อน ความทันสมัยที่จะเข้ามามีบทบาทต่อมุมมองวิธีคิด ต่อวิถีทางการตัดสินใจมีบทบาทในการกำหนดชีวิตหรือแม้แต่กำหนดชะตากรรมของตัวเรา ของสังคม ของประเทศหรือแม้แต่กระทั่งโลกที่ได้ถูกค้นคิด ประดิษฐ์และถูกพัฒนาขึ้นมา (ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์, 2557)

ส่วนการสื่อสารด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ในอดีตมาจากมนุษย์แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดโดยการใช้ภาษาเป็น ‘เครื่องมือ’ ในกระบวนการสื่อสารโดยเฉพาะการใช้ภาษาเขียนนับเป็นต้นกำเนิดที่แท้จริงของการพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกิดขึ้นเพราะภาษาท่าทางและภาษาพูดไม่สามารถสื่อสารกับมนุษย์ที่อยู่ห่างไกลชาวจีนและชาวเกาหลีเป็นชาติแรกที่คิดค้นเรื่องการพิมพ์ครั้งแรก ไจ่หลุน (Ts’ai Lun) ชาวจีนได้คิดทำกระดาษขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 648 (ค.ศ. 105) และในปี พ.ศ. 1935 (ค.ศ. 1329) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552) ชาวเกาหลีคิดประดิษฐ์ตัวเรียงพิมพ์โลหะขึ้นมาวิธีการพิมพ์แพร่ขยายเป็นประโยชน์แก่การพิมพ์ของยุโรปมากกว่าพิมพ์ภาษาเกาหลีและจีน การสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เยาวชนที่มีความพกพร่องทางจิตใจ และร่างกายได้มีโอกาสได้ฟังธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเป็นการบำบัดจิตใจให้มีความสุขกับการดำเนินชีวิตของเยาวชนและให้มีจิตใจที่มีความแข็งแข้งพร้อมที่จะพัฒนาตัวเองให้มีการรับรู้สื่อสารธรรมได้ตลอดเวลาซึ่งวิธีการหรือเทคนิคการสื่อสารของพระสงฆ์จะทำให้เยาวชนได้มีความสุขได้โดยมีรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อทัศน์รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ที่สำคัญต้องมีองค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมคือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ สมสมัยและได้ประโยชน์สำหรับผู้รับสาร การเผยแผ่พุทธธรรมควรกำหนดแนวทางการนำเสนอให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้รับสาร โดยสื่อสารด้วยภาษาที่กระชับ ชัดเจน และเข้าใจง่าย ทั้งนี้ ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดจำเป็นต้องมีความรู้ในหลักธรรมอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งมีทักษะและประสบการณ์ด้านการสื่อสารเชิงเผยแผ่ เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การออกแบบการสื่อสารควรมีความเป็นระบบ เชื่อมโยงกันทั้งด้านเนื้อหาและวิธีการ และสะท้อนเจตนารมณ์ในการส่งเสริมคุณค่าทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงความสนใจและบริบทของเยาวชนเป็นสำคัญ อันจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางจิตใจและสนับสนุนการฟื้นฟูเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสื่อออนไลน์ไม่ว่าจะให้แก่คนในสังคมหรือเยาวชนเองก็มีผลต่อความต้องการของมนุษย์และมีความเชื่อถือต่อความน่าสนใจน่าชื่นชอบของคนในสมัยนี้เป็นอย่างมากแต่ก่อนไม่มีสื่อก็ไม่สามารถใช้สื่อได้อย่างสะดวกแต่ในปัจจุบันนี้มีรูปแบบที่แปลกไม่ต้องลงทุนมากมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์ได้ดีมากไม่ต้องมีสื่อก็ลำบากถ้าไม่มีสื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ แต่ทุกวันนี้มี เฟสบุ๊ค ไลน์ ทำให้การทำงานต่างๆประสบความสำเร็จและทำงานได้ง่ายขึ้นทันสมัยมีผลทางบวกได้ดีมากในการเผยแผ่ธรรมะแก่สังคมสามารถฟังได้ตลอดจึงทำให้ถือสื่อต่างๆที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีถ้ามีสื่อออนไลน์จะสามารถสร้างเครือข่ายได้เป็นอย่างดีมากและทำให้สังคมยอมรับได้

ความหมายของการสื่อสาร

คำว่า “การสื่อสาร” มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน *communis* ซึ่งสื่อถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการแบ่งปันร่วมกันในสังคม ในเชิงแนวคิด การสื่อสารจึงหมายถึงกระบวนการแลกเปลี่ยนสาระหรือความหมายระหว่างบุคคล ตั้งแต่ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนทัศนคติและความรู้สึก โดยอาศัยช่องทางหรือสื่อรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน สัญลักษณ์ การกระทำ

หรือกิจกรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม หรือความจำเป็นของตนเองและคู่สื่อสาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อกัน บริบททางการสื่อสารที่เหมาะสมเป็น ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลสื่อคือการติดต่อให้ถึงกันเช่นสื่อความหมายชักนำให้รู้จักกันผู้หรือสิ่งติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกันเช่นใช้จดหมายเป็นการสื่อสารติดต่อกันสื่อมวลชนคือสื่อกลางที่นำข่าวสารสารและเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชนเช่นหนังสือหนังสือพิมพ์วิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์เป็นต้นการสื่อสารคือการนำถ้อยคาข้อความหรือหนังสือฯของฝ่ายหนึ่งส่งไปให้อีกฝ่ายหนึ่งโดยมีสื่อนำไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1240)

ในปี ค.ศ. 1960 เบอร์โล (Berlo. 1960) พิมพ์เผยแพร่หนังสือชื่อ The Process of Communication เพื่ออธิบายทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ และน าเสนอแบบจำลององค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Communication source) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) และ ผู้รับสาร (Receiver)

คาร์ล ไอ. ฮอฟแลนด์ (Carl I. Hovland) และคณะ ได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า ซึ่งโดยปกติอยู่ในรูปของภาษาพูดหรือภาษาเขียน เพื่อมุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่น (Hovland, Janis, & Kelley, 1953)

ชาร์ลส์ อี. ออสกูด ให้ความหมายว่าการสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อผู้ส่งสารมีอิทธิพลต่อผู้รับสารผ่านการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมโยงระหว่างทั้งสองฝ่าย (Osgood & Tannenbaum, 1954)

โคลิน เชอรี ให้ความหมายว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการที่สัญญาณหรือสิ่งเร้าจากผู้ส่งก่อให้เกิดการตอบสนองในผู้รับ โดยปฏิกิริยาตอบสนองนั้นแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (Cherry, 1957)

เจอร์เกน รอยซ์ และเกรกอรี เบตีสัน อธิบายว่าการสื่อสารไม่ได้หมายถึงเพียงการถ่ายทอดสารผ่านภาษาพูดหรือภาษาเขียนเท่านั้น แต่ครอบคลุมกระบวนการทั้งหมดที่มนุษย์มีอิทธิพลต่อกันในสังคม (Ruesch & Bateson, 1951)

ชนันว์ ชามทอง ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารหมายถึง การติดต่อซึ่งกันและกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป โดยอาศัยสื่อกลางต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร และสามารถตอบสนองได้ตรงตามความต้องการ (ชนันว์ ชามทอง, 2550)

อรอำไพ ศรีวิชัย ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็นการติดต่อและถ่ายทอดความรู้ความคิดเห็น ข้อมูลของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยอาศัยสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน (อรอำไพ ศรีวิชัย, 2555)

กิติมา สุรสนธิ, (2548) กล่าวว่า การสื่อสาร คือกระบวนการส่งหรือถ่ายทอดความหมายจากสิ่งของหรือบุคคลฝ่ายหนึ่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง คำว่า “Communication” ในภาษาอังกฤษ หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยมีลักษณะสำคัญเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ความคิด จิตใจ และการแสดงออกของบุคคล สามารถจำแนกความหมายตามลักษณะได้ 2 ประการดังนี้

1. การสื่อสารระหว่างมนุษย์ (Human Communication) หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เท่านั้น มิได้หมายรวมถึงการคมนาคมหรือการขนส่ง (Transportation) สินค้า วัตถุ หรือบุคคลผ่านเส้นทางคมนาคมต่าง ๆ การสื่อสารจึงจัดเป็นพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ (Human Behavior) ที่มีความสัมพันธ์กับจิตใจ (Mind) ความคิด และการแสดงออกระหว่างบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

2. การแลกเปลี่ยนสารและความหมาย เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Information) ทัศนคติ (Attitude) ความคิด (Idea) และประสบการณ์ต่าง ๆ ระหว่างบุคคล โดยในวงการสื่อสารมวลชนจะหมายรวมถึงสาร (Message) และเนื้อหา (Contents) ที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

จากความหมายของการสื่อสารสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นพฤติกรรมการติดต่อกันระหว่างมนุษย์ที่อาศัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็น เรื่องราวต่างๆของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยอาศัยสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในระบบการสื่อสารภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยได้รับอิทธิพลสำคัญ จากการเปลี่ยนแปลงตามความสามารถในการพัฒนาของมนุษย์ โดยข้อมูลข่าวสารเป็นผลมาจากกระบวนการสื่อสารทางสังคมที่เป็นเนื้อหาสาระหรือบริบทที่สำคัญยิ่งในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของประชาชน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น หรือทัศนคติของบุคคล ตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนแห่ง ความเป็นอยู่ในสังคม การสื่อสารทำให้ประชาชนได้รับรู้และเป็นปัจจัยที่สำคัญจำเป็นของการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ท่ามกลางกระแสการปฏิรูปประเทศ ที่เข้ามาอยู่ในกระบวนความคิดของคนไทยแล้วการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็เป็น อีกกระแสหนึ่งที่อยู่ในความสนใจไม่ยิ่งหย่อนกัน แต่การที่จะปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ ให้ บรรลุตามความคาดหวังของสังคมไทยนั้น การสื่อสารนับเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน และมีบทบาทเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมโดยรอบ กิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นกลไกสำคัญในการประสานความเข้าใจและผลักดันให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสื่อสารยิ่งทวีความสำคัญทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม ทั้งนี้ หากสมาชิกในสังคมขาดความรู้หรือทักษะด้านการสื่อสารที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน ความเข้าใจผิด และปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้นกับบุคคลกับสังคมทุกวันนี้ มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นสาเหตุมาจากความล้มเหลวของการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ

ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่ผู้คนมีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญต่อทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากสมาชิกในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจหรือทักษะในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ และความรู้สึกอย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนทางความเข้าใจ และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งหรืออุปสรรคในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ทั้งนี้ปัญหาหลายประการที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันมีรากฐานมาจากความบกพร่องของกระบวนการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในสังคม ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้าน คือ

1. ในมิติของการดำเนินชีวิตประจำวัน การสื่อสารถือเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่บุคคลต้องใช้ตลอดเวลา ทั้งในลักษณะของการสื่อสารภายในตนเองและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ตั้งแต่เริ่มต้นวันจนสิ้นสุดวัน ไม่ว่าจะเป็นการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ การสนทนา การพบปะผู้คน หรือการปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ ล้วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทั้งในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากบุคคลขาดความรู้หรือทักษะด้านการสื่อสารที่เหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ได้

2. ในมิติทางสังคม การอยู่ร่วมกันของสมาชิกตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่

และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของสังคม การสื่อสารยังมีส่วนช่วยหล่อหลอมให้บุคคลยอมรับกฎระเบียบและบรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนเป็นช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ค่านิยม และมรดกทางศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นระเบียบและความมั่นคงของสังคมโดยรวม

3. ในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การโฆษณา การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การบริหารจัดการภายใน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรผ่านการฝึกอบรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้ กระบวนการสื่อสารที่มีความชัดเจนและเป็นระบบจะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการทำงาน เสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ในมิติด้านการเมืองและการปกครอง การสื่อสารนับเป็นกลไกพื้นฐานที่สนับสนุนการดำเนินงานของภาครัฐในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การเผยแพร่นโยบายและผลการดำเนินงานของรัฐบาล การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับประชาชน การสั่งการและประสานงานภายในหน่วยงาน ตลอดจนการให้บริการสาธารณะและการรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งนี้ การใช้เทคนิคและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความเชื่อมั่น และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. ในระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสื่อสารถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างและธำรงความร่วมมือระหว่างรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การค้า ความมั่นคงทางทหาร หรือการทำความตกลงและสนธิสัญญาต่าง ๆ การปฏิบัติหน้าที่ของคณะผู้แทนทางการทูตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล้วนต้องอาศัยการประสานงานและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ หากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะด้านการสื่อสารที่เหมาะสม ย่อมสามารถเสริมสร้างความเข้าใจอันดี ลดความขัดแย้ง และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดประโยชน์ร่วมกัน

รูปแบบของการสื่อสารพุทธธรรม

การจำแนกประเภทของการสื่อสารมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือวัตถุประสงค์ของการศึกษา เช่น การจำแนกตามจำนวนผู้เข้าร่วมสื่อสาร ตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือจำแนกตามขอบเขตและระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตาม การจำแนกประเภทตาม “ระดับของการสื่อสาร” นับเป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในทางนิเทศศาสตร์ เนื่องจากสามารถอธิบายพัฒนาการและความซับซ้อนของกระบวนการสื่อสารจากระดับเล็กไปสู่ระดับใหญ่ได้อย่างชัดเจน

ตามแนวคิดของ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2550) ได้อธิบายว่า การสื่อสารสามารถจำแนกออกเป็น 4 ระดับสำคัญ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร และระดับมวลชน ซึ่งแต่ละระดับมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันทั้งในด้านจำนวนผู้เกี่ยวข้อง รูปแบบปฏิสัมพันธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น

ระดับแรก คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ซึ่งเป็นรูปแบบพื้นฐานที่สุดของการสื่อสาร เกิดขึ้นระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีการโต้ตอบกันโดยตรง ทั้งการพูด การฟัง การใช้ภาษากาย และการแสดงอารมณ์ความรู้สึก การสื่อสารในระดับนี้มีลักษณะใกล้ชิด เป็นกันเอง และสามารถรับรู้ปฏิกิริยาตอบสนองของคู่สื่อสารได้ทันที จึงช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและปรับเปลี่ยนสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว

ระดับที่สอง คือ การสื่อสารระดับกลุ่ม (Group Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหลายคนในลักษณะของกลุ่ม เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน หรือคณะทำงาน การสื่อสารลักษณะ

นี้มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การตัดสินใจร่วมกัน และการทำกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน กระบวนการสื่อสารในระดับกลุ่มจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากต้องคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคนภายในกลุ่ม

ระดับที่สาม คือ การสื่อสารระดับองค์กร (Organizational Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารภายในหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน บริษัท หรือหน่วยงานราชการ การสื่อสารในระดับนี้มีทั้งการสื่อสารอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีโครงสร้างการบังคับบัญชาและสายงานที่ชัดเจน เพื่อใช้ในการบริหารงาน การประสานงาน การสั่งการ และการถ่ายทอดนโยบายให้บุคลากรปฏิบัติตามอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร

ระดับสุดท้าย คือ การสื่อสารระดับมวลชน (Mass Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีขอบเขตกว้างขวางที่สุด โดยผู้ส่งสารหนึ่งรายสามารถส่งสารไปยังผู้รับจำนวนมากในเวลาเดียวกันผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อดิจิทัล การสื่อสารในระดับนี้มีอิทธิพลสูงต่อความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนในวงกว้าง อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดกระแสสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น การจำแนกประเภทของการสื่อสารตามระดับดังกล่าว ช่วยให้เห็นภาพรวมของกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคมขนาดใหญ่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ และพัฒนาการสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบของการสื่อสารสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารทางเดียว (one-way communication) ซึ่งพบมากในสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ และการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์และป้อนกลับข้อมูลซึ่งกันและกัน (1954; DeVito, 2016) ดังนั้น การสื่อสารคือกระบวนการส่งหรือถ่ายทอดความหมายจากสิ่งของหรือบุคคลฝ่ายหนึ่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสมนั้นควรมุ่งสนใจเฉพาะสถานการณ์สื่อสารซึ่งผู้ส่งสาร (sender) มีเจตจำนง (conscious intent) ที่จะถ่ายทอดสารให้มีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับสารในทางหนึ่งทางใดหรือกระบวนการที่บุคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้าใจ(ภาษาพูดหรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร) ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองโดยมีความหมายกว้างครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคนๆหนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่งการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข้อมูลข่าวสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพขึ้นกับองค์ประกอบที่สำคัญๆอยู่๔ประการคือผู้ส่งสาร (Sender) สาร Message) ช่องทางสาร (Channel) และผู้รับสาร(Receiver) ข้อมูลข่าวสารจะอยู่ในรูปต่างๆ เช่นคำพูดข้อเขียนภาพสัญลักษณ์ฯลฯนอกจากนี้การสื่อสารยังต้องประกอบไปด้วยความเข้าใจในความหมายของข่าวสารข้อมูลที่ชัดเจน จึงจะเกิดปฏิกิริยาตอบสนองที่ตรงตามเป้าหมายการสื่อสารจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องใช้พื้นฐานความรู้ความเข้าใจศาสตร์ในสาขาวิชาอื่นๆมาประกอบในการทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้นการสื่อสารแยกเป็น 4 ระดับ คือ 1)ระดับบุคคลเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) 2) การสื่อสารระดับกลุ่มบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม (Group Communication) 3) การสื่อสารระดับองค์กร (Organization Communication) และ 4) การสื่อสารระดับมวลชน (Mass Communication)

ปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media) มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วโลก โดยจำนวนผู้ใช้งานเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามพัฒนาการของเทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต รายงานสถิติด้านดิจิทัลล่าสุดของ DataReportal (Digital 2024: Thailand) ระบุว่า ประเทศไทยมีผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียประมาณ 49.1 ล้านคน คิดเป็น ร้อยละ 68.3 ของประชากรทั้งหมด และมีผู้ใช้

อินเทอร์เน็ตมากถึง 63.2 ล้านคน แสดงให้เห็นถึงการแพร่หลายของการใช้งานสื่อออนไลน์ในระดับสูง สำหรับแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ Facebook, YouTube, LINE, TikTok และ Instagram โดยเฉพาะ Facebook ซึ่งยังคงเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์หลักที่มีจำนวนผู้ใช้งานสูงสุด โดยข้อมูลการเข้าถึงโฆษณาของ Meta ระบุว่ามีผู้ใช้ Facebook ในประเทศไทยมากกว่า 50 ล้านบัญชี สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแพลตฟอร์มดังกล่าวต่อการสื่อสารในสังคมไทย การใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์เอื้อให้เกิดการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว และครอบคลุมในวงกว้าง โดยสามารถส่งผ่านข้อมูลได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง และวิดีโอ ผู้ใช้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ติดต่อกับบุคคลที่มีความสนใจร่วมกัน รวม say รวมถึงสร้างเครือข่ายทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถติดต่อสื่อสารกับเพื่อนหรือบุคคลที่อยู่ห่างไกลได้แบบเรียลไทม์ ในด้านธุรกิจและองค์กร เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการ การสร้างภาพลักษณ์องค์กร การสื่อสารกับลูกค้า ตลอดจนการจัดกิจกรรมทางการตลาดและการตอบข้อซักถามอย่างทันท่วงที ทั้งนี้ แนวโน้มการใช้งานโซเชียลมีเดียยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และแพลตฟอร์มดิจิทัลได้กลายเป็นช่องทางการสื่อสารหลักของประชาชนในยุคปัจจุบัน (DataReportal, 2024)

หลักการสื่อสารพุทธธรรม

การเผยแผ่หมายถึงกระบวนการดำเนินงานเพื่อขยายขอบเขตการรับรู้และการเข้าถึงสาระสำคัญไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง สำหรับบริบททางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่จึงหมายถึงการส่งเสริมให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักและเข้าใจอย่างแพร่หลาย โดยมุ่งปลูกฝังศรัทธา ความเลื่อมใส และความเคารพในพระรัตนตรัย พร้อมทั้งสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนายึดถือแนวทางสำคัญหลายประการเป็นกรอบในการปฏิบัติ ดังนี้

1. หลักการสำคัญประการหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การยึดประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นเป้าหมายหลัก หรือที่เรียกว่า “หลักประโยชน์ 3 ประการ” ซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อเกื้อกูลต่อสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์เฉพาะตน แนวคิดดังกล่าวปรากฏชัดในพระพุทธโอวาทที่พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายแก่พระสาวกรุ่นแรกก่อนออกประกาศพระธรรม โดยทรงเน้นให้จาริกเผยแผ่เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก และเพื่อความสุขของทั้งมนุษย์และเทวดา พร้อมทั้งกำชับให้แสดงธรรมอย่างครบถ้วนงดงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด อันเป็นการสื่อสารพระธรรมที่บริสุทธิ์สมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหาและถ้อยคำ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อ 32: 40)

2. หลักไตรสิกขาถือเป็นแนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นกรอบการพัฒนาชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเปรียบได้กับความงดงามที่ปรากฏเป็นลำดับขั้น กล่าวคือ ศีลเป็นความงามในเบื้องต้น สมาธิเป็นความงามในท่ามกลาง และปัญญาเป็นความงามในที่สุด หลักการดังกล่าวปรากฏในพระพุทธดำรัสที่ทรงมอบหมายพระสาวกรุ่นแรกให้จาริกเผยแผ่ธรรมะ และถือเป็นรากฐานของการปฏิบัติที่มุ่งให้ผู้ฟังสามารถพัฒนาตนเองจนบรรลุประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขายังสอดคล้องกับคำสอนในเมตตาสูตร ซึ่งเน้นคุณลักษณะของผู้มุ่งสู่ความสงบแห่งจิตใจ อาทิ ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความสันโดษ และการสำรวมอินทรีย์ ตลอดจนการดำรงตนอย่างมีสติและปัญญา เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อ 9: 20)

3. ในทัศนะของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยืนยันถึงศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ มนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ เข้าใจ และเข้าถึงธรรม หากได้รับการอบรมตามหลักการที่เหมาะสม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนการมองมนุษย์ในมิติของศักยภาพทางปัญญาและจิตใจ มากกว่าการพิจารณาความแตกต่างทางกายภาพหรือสถานภาพภายนอก การมองเช่นนี้ก่อให้เกิดหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับสามารถเข้าถึงคำสอนได้อย่างเท่าเทียม โดยมุ่งพัฒนาภายในมากกว่าการแบ่งแยกภายนอก อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานของการสื่อสารธรรมที่เน้นความเข้าใจผู้ฟังเป็นสำคัญ พระพุทธองค์จึงทรงใช้วิธีการวิเคราะห์ระดับสติปัญญาและความพร้อมของผู้รับสาร เพื่อปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล อันนำไปสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติที่เกิดประโยชน์สูงสุด

จากการพิจารณาแนวทางการสื่อสารในพระพุทธศาสนา พบว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับสติปัญญาและความพร้อมในการเรียนรู้ มากกว่าการพิจารณาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว แนวคิดดังกล่าวแตกต่างจากกรอบทฤษฎีการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตก ซึ่งมักอธิบายความแตกต่างของผู้รับสารโดยอาศัยปัจจัยพื้นฐาน เช่น ลักษณะทางกายภาพ บุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทัศนคติ ค่านิยม หรืออิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคม

ในขณะที่แนวคิดทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นมิติภายในของมนุษย์ โดยเฉพาะศักยภาพทางปัญญาและระดับความสามารถในการเข้าถึงธรรม พระพุทธองค์จึงทรงจำแนกบุคคลออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามระดับการเรียนรู้ และทรงเลือกวิธีการแสดงธรรมให้เหมาะสมกับภูมิธรรมของแต่ละบุคคล อันสะท้อนถึงกระบวนการสื่อสารที่คำนึงถึงผู้รับสารเป็นศูนย์กลางอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่าบุคคลสามารถจำแนกตามระดับปัญญาออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้การสั่งสอนเกิดประสิทธิผลสูงสุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) คือ

1) อุคฆฏิตัญญู หมายถึง ผู้มีปัญญาเฉียบแหลม สามารถเข้าใจหลักธรรมได้ทันทีเมื่อได้รับฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวที่เจริญเติบโตพ้นน้ำ พร้อมเบ่งบานทันทีเมื่อได้รับแสงอาทิตย์

() วิปจิตัญญู หมายถึง ผู้ที่สามารถเข้าใจธรรมได้เมื่อได้รับการอธิบายหรือขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ระดับผิวน้ำ ซึ่งรอเวลาโผล่พ้นน้ำและเบ่งบานในลำดับถัดไป

3) เนยยะ หมายถึง ผู้ที่ต้องอาศัยความเพียรพยายามในการศึกษา ใคร่ครวญ ซักถาม และทบทวนจึงจะสามารถเข้าถึงความเข้าใจในธรรมได้ เปรียบเสมือนดอกบัวที่ยังอยู่ใต้น้ำ ต้องใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโตขึ้นสู่ผิวน้ำ

4) ปทปรมะ หมายถึง ผู้ที่ยังไม่พร้อมต่อการเรียนรู้หรือเข้าถึงธรรม แม้จะได้รับการแนะนำหรือฝึกฝนแล้วก็ตาม เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่ในโคลนตม ซึ่งยังไม่สามารถผลิดอกได้

หลักการสอนในพระพุทธศาสนามุ่งดำเนินจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม โดยเริ่มต้นจากประสบการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ผู้ฟังสามารถรับรู้และเข้าใจได้ง่าย แล้วจึงค่อย ๆ นำเข้าสู่เนื้อหาที่มีความลุ่มลึกและซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการอธิบายหลักอริยสัจ 4 ซึ่งทรงเริ่มต้นจาก “ทุกข์” อันเป็นสภาพปัญหาที่มนุษย์ประสบได้โดยตรง จากนั้นจึงชี้ให้เห็นเหตุแห่งทุกข์ แนวทางแห่งความดับทุกข์ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะการสอนแบบเป็นขั้นตอนหรืออนุปุพพิกถา รวมทั้งเชื่อมโยงกับหลักไตรสิกขา อันเป็นแนวทางพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นลำดับ เปรียบเสมือนการเดินทางจากต้นทางไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างค่อยเป็นค่อยไป

นอกจากวิธีการสอนที่เป็นระบบแล้ว คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ธรรมก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เนื่องจากบุคลิกภาพและคุณธรรมของผู้สอนมีผลโดยตรงต่อความศรัทธาและการยอมรับของผู้ฟัง ผู้เผยแผ่จึงควรมีทั้งคุณลักษณะภายนอก เช่น ความสุภาพเรียบร้อย ความเหมาะสมด้านกิริยามารยาท น้ำเสียง และ

การวางตนที่สงบมั่นคง ตลอดจนคุณลักษณะภายใน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง มีเมตตาธรรม และมีเจตนาบริสุทธิ์ในการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในมิติทางทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อมุ่งประโยชน์และความสุขแก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้ออธิบายของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสอนธรรมต้องคำนึงถึงทั้งลำดับเนื้อหา วิธีการถ่ายทอด และคุณสมบัติของผู้เผยแผ่ เพื่อให้การสื่อสารธรรมเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาของผู้เรียน

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารธรรมะ โดยประการแรก ผู้เผยแผ่ควรตั้งปณิธานที่ถูกต้องก่อนการแสดงธรรม กล่าวคือ มีเจตนาบริสุทธิ์มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ ใช้เมตตาจิตเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดคำสอน อธิบายเนื้อหาอย่างเป็นลำดับและมีเหตุผลประกอบอย่างสมจริง หลีกเลี่ยงการแสดงธรรมด้วยแรงจูงใจด้านลาภสักการะหรือชื่อเสียงส่วนตน รวมทั้งไม่ใช้ถ้อยคำหรือวิธีการที่ก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนจิตใจหรือสร้างความแตกแยกแก่ผู้ฟัง นอกจากนี้ ผู้เผยแผ่ควรมีความแตกฉานทางปัญญา หรือที่เรียกว่า “ปฏิสัมภิทา” อันหมายถึงความสามารถในการเข้าใจเนื้อหาสาระของธรรมะอย่างลึกซึ้ง สามารถอธิบายได้ทั้งโดยย่อและโดยพิสดาร มีความชำนาญในการใช้ภาษาและการสื่อความหมาย ตลอดจนมีไหวพริบในการประยุกต์คำสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะหน้า เพื่อให้การสื่อสารเกิดความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของผู้รับสาร อีกทั้ง ผู้เผยแผ่ควรเป็นผู้ใฝ่รู้หรือพหูสูต คือมีการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่อง รับฟังและสั่งสมประสบการณ์อย่างกว้างขวาง มีความจำแม่นยำ สามารถเรียบเรียงถ่ายทอดความรู้ได้อย่างคล่องแคล่ว พร้อมทั้งมีความสามารถในการไตร่ตรองพิจารณาด้วยเหตุผล จนเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและทำให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ และศรัทธาของผู้ฟังได้อย่างยั่งยืน

4. การแสดงธรรมตามแนวพุทธวิธีควรดำเนินไปอย่างเป็นลำดับขั้น โดยคำนึงถึงพื้นฐานความพร้อมและสภาวะของผู้ฟังเป็นสำคัญ กล่าวคือ เริ่มต้นจากเนื้อหาที่เป็นรูปธรรมและเข้าใจได้ง่าย อันเป็นสิ่งที่ผู้ฟังสามารถรับรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ก่อนจะค่อย ๆ นำไปสู่ประเด็นที่ลุ่มลึกและเป็นนามธรรมมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการพิจารณาด้วยปัญญาภายใน กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสอนแบบ “อนุปุพพิกถา” ซึ่งประกอบด้วยการกล่าวถึงทานกถาเพื่อปลูกฝังการเสียสละและการแบ่งปัน จากนั้นจึงอธิบายคุณค่าของศีลและความประพฤติอันดีงาม ต่อเนื่องด้วยการชี้ให้เห็นผลแห่งความสุขสงบหรือสภาวะที่เปรียบเสมือนสวรรค์ อันเป็นแรงจูงใจทางจิตใจ แล้วจึงนำเข้าสู่การพิจารณาโทษของกามและความยึดติดซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ สุดท้ายจึงชี้แนะแนวทางแห่งการหลุดพ้นหรือการคลายความยึดมั่นถือมั่น อันเป็นหนทางออกจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง วิธีการสอนตามลำดับขั้นเช่นนี้ช่วยให้ผู้ฟังค่อย ๆ ซึมซับหลักธรรมอย่างเป็นธรรมชาติ และสามารถพัฒนาความเข้าใจจากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับปัญญาได้อย่างมั่นคง

วิธีการการสื่อสารพุทธธรรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนไทยผ่านสื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ไทย

ในยุคปัจจุบัน การสื่อสารได้พัฒนาเข้าสู่ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งทำให้การส่งข้อมูลข่าวสารสามารถกระจายไปได้อย่างรวดเร็ว ไร้พรมแดน และครอบคลุมผู้คนทั่วโลก เทคโนโลยีสารสนเทศจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงประชาชนจำนวนมากในเวลาอันสั้น ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว โดยเฉพาะการนำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

การศึกษาพบว่า วัดและคณะสงฆ์จำนวนมากเริ่มใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, YouTube, Line และเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งใน

รูปแบบการถ่ายทอดสด การบรรยายธรรม การเผยแพร่บทความธรรมะ ตลอดจนสื่อมัลติมีเดีย ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและขยายโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนได้ทุกที่ทุกเวลา (พิเชฐ ทั่งโต, 2563).อย่างไรก็ตาม แม้สื่ออินเทอร์เน็ตจะเอื้อประโยชน์ต่อการเผยแผ่ในวงกว้าง แต่ก็ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับการใช้สื่ออย่างเหมาะสมของพระสงฆ์ หากขาดระบบกำกับดูแลหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจน อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ได้ ดังนั้น คณะสงฆ์จึงควรมีการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ สนับสนุนองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี และกำหนดแนวทางการใช้สื่อออนไลน์อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้การเผยแผ่เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย นอกจากนี้ แนวโน้มจำนวนวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เว็บไซต์และสื่อออนไลน์มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าการเผยแผ่ผ่านสื่อดิจิทัลกำลังกลายเป็นกลไกสำคัญของงานพระพุทธศาสนาในยุคใหม่ ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และงบประมาณ อีกทั้งสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากกว่าวิธีการเผยแผ่แบบดั้งเดิม (พระครูธีรศาสน์ และ พระใบฎีกาแสงธรรม สุปณฺโณ, 2568) ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมิใช่เพียงเครื่องมือด้านการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมดิจิทัล โดยหากคณะสงฆ์สามารถพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านสื่อ การผลิตเนื้อหาธรรมะที่เหมาะสม และใช้ช่องทางออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ย่อมช่วยให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาประเด็นต่าง ๆ พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิต การทำงาน และการศึกษาในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์ในสังคมร่วมสมัยจึงต้องพึ่งพาเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการตอบสนองความต้องการด้านคุณภาพชีวิต ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้แนวคิด ความเชื่อ ตลอดจนคำสอนทางศาสนาบางประการได้รับการตีความและอธิบายผ่านกรอบของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น โดยมีความพยายามเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคดิจิทัล เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ในภาพรวม สังคมโลกได้เปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมไปสู่สังคมสารสนเทศ ซึ่งข้อมูลข่าวสารและเครือข่ายดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ทำให้ผู้คนทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และไร้พรมแดน ยุคสมัยปัจจุบันจึงมักถูกเรียกว่า “ยุคเทคโนโลยี” หรือ “ยุคสารสนเทศ” อันสะท้อนถึงบทบาทของเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกมิติ ภายใต้บริบทดังกล่าว การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากวิธีการเผยแผ่แบบดั้งเดิมอาจไม่สามารถเข้าถึงประชาชนหรือคนรุ่นใหม่ได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในสังคมที่มีข้อจำกัดด้านเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม หรือศึกษาหลักคำสอนโดยตรง การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังเอื้อต่อการเข้าถึงเนื้อหาได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน ที่ทำงาน หรือในต่างประเทศ อันเป็นการปรับรูปแบบการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้ โดยเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารทั้งในลักษณะทางเดียวและสองทาง อันเอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เผยแผ่กับผู้รับสาร โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นอย่างยิ่ง

แพลตฟอร์มเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่นิยมใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม ได้แก่ Facebook ซึ่งเป็นบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โพสต์ข้อความ รูปภาพ และวิดีโอ ตลอดจนสร้างกิจกรรมหรือชุมชนออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างหลากหลาย ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการนำเสนอเนื้อหาธรรมะในรูปแบบมัลติมีเดียที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก นอกจากนี้ Line ยังเป็นแอปพลิเคชันเพื่อการสื่อสารที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศไทย โดยสามารถใช้งานได้ผ่านสมาร์ทโฟน แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ มีคุณสมบัติในการส่งข้อความ เสียง ภาพ และสื่อกราฟิก เช่น สติกเกอร์ ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวกและสร้างความใกล้ชิดในการสื่อสาร ทำให้เหมาะต่อการเผยแพร่ข่าวสาร กิจกรรมทางศาสนา หรือเนื้อหาธรรมะในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ขณะเดียวกัน Twitter เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เน้นการสื่อสารอย่างรวดเร็วและกระชับ ผู้ใช้สามารถเผยแพร่ข้อความสั้น ๆ และรับรู้เหตุการณ์ได้แบบทันทีทันใด จึงเหมาะสำหรับการแจ้งข่าว การเผยแพร่ข้อคิดธรรมะสั้น ๆ หรือการสื่อสารเหตุการณ์สำคัญแบบเรียลไทม์ ส่วน เว็บไซต์ (Website) ถือเป็นศูนย์กลางของการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลอย่างเป็นระบบ สามารถรวบรวมเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบบทความ เอกสาร วิดีโอ และสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ ไว้ในที่เดียว อีกทั้งยังสามารถพัฒนาให้มีระบบบริหารจัดการเนื้อหา (Content Management System: CMS) เพื่ออำนวยความสะดวกในการปรับปรุงข้อมูลและการเข้าถึงของผู้ใช้ ซึ่งเหมาะสำหรับการจัดทำฐานข้อมูลธรรมะหรือคลังความรู้ทางพระพุทธศาสนาในระยะยาว

จากคุณลักษณะของสื่อแต่ละประเภทดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสามารถบูรณาการเข้ากับกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมแก่เยาวชนได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากเยาวชนมีความพร้อมและความคุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน การที่พระสงฆ์นำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดหลักธรรม จึงช่วยเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้เยาวชนนำคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อันจะนำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านกาย จิตใจ และคุณธรรมจริยธรรมอย่างสมดุลในบริบทสังคมร่วมสมัย

การสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนของพระสงฆ์ในสังคมไทย

การสื่อสารในยุคดิจิทัลเป็นกระบวนการถ่ายทอดข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ความรู้สึก และองค์ความรู้จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยมุ่งให้เกิดความเข้าใจร่วมกันผ่านสื่อหรือเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่ง ทั้งนี้ภาษาเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร ความคิด อารมณ์ และความรู้สึก โดยภาษาที่ใช้ในการสื่อสารสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ วัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Non-verbal Communication) (DeVito, 1983) นอกจากนี้ กระบวนการสื่อสารโดยทั่วไปประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นและปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร (Berlo, 1960; เอกสารวิชาการไทยที่อธิบายแบบจำลอง SMCR). ด้วยเหตุนี้ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ในหลายมิติ ทั้งในชีวิตประจำวัน ด้านสังคม ด้านธุรกิจอุตสาหกรรม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยการทำความเข้าใจโครงสร้างและองค์ประกอบการสื่อสารช่วยให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์และลดความคลาดเคลื่อนของความหมายได้

ในบริบทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้อย่างกว้างขวาง โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภท Facebook โดยนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบภาพนิ่ง วิดีโอสั้น หรือการถ่ายทอดสด (Live) เพื่อเผยแพร่กิจกรรมทางศาสนา เช่น งานบรรพชา

สามเณร งานอุปสมบท วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี พร้อมทั้งสอดแทรกหลักธรรมและอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่ายด้วยภาษาร่วมสมัย รวมถึงเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารสองทางผ่านการถาม – ตอบ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. การเผยแผ่ผ่านแอปพลิเคชัน Line Official Account (Line @) โดยใช้สื่อภาพและวิดีโอสั้นเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและเผยแพร่ข้อคิดธรรมะในรูปแบบที่กระชับ เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของผู้รับสารในชีวิตประจำวัน

3. การเผยแผ่ผ่านเว็บไซต์ (Website) ของวัดหรือองค์กรทางศาสนา เพื่อรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในลักษณะฐานข้อมูลกลาง ซึ่งสามารถจัดเก็บเอกสาร บทความ และสื่อมัลติมีเดียอย่างเป็นระบบและเข้าถึงได้ตลอดเวลา

4. การดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศสู่การเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก โดยมุ่งพัฒนาเว็บไซต์หรือห้องสมุดพระพุทธศาสนาออนไลน์ให้เป็นแหล่งความรู้ที่มีมาตรฐานและเข้าถึงได้ในระดับนานาชาติ

5. การจัดฝึกอบรมพระสงฆ์ สามเณร และผู้สนใจทั่วไปให้มีความรู้ด้านการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้งานที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

6. การส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์ที่มีศักยภาพจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศชุมชนและพัฒนาระบบการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบ E-Learning ควบคู่กับการเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

7. การพัฒนา Courseware หรือแอปพลิเคชันด้านธรรมะสำหรับอุปกรณ์พกพา เช่น แท็บเล็ตและโทรศัพท์มือถือ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในทุกระดับการศึกษาและประชาชนทั่วไป

8. การสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศมีเว็บไซต์ของตนเอง เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารสองทางกับประชาชน โดยภาครัฐควรสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการจดทะเบียนโดเมนและการจัดเก็บข้อมูล

9. การจัดตั้งองค์กรหรือคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อกำหนดมาตรฐานและตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาธรรมะที่เผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักพระไตรปิฎก

10. การส่งเสริมการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และเผยแพร่ในรูปแบบเว็บไซต์หรือ E-Book เพื่อให้ชาวต่างประเทศสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้ด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องใช้รูปแบบการสื่อสารแบบบูรณาการทั้งเชิงรับและเชิงรุก กล่าวคือ การเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเทศน์หรือการสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุกหมายถึงการใช้กิจกรรมสงเคราะห์ การศึกษา และการสาธารณประโยชน์เป็นสื่อกลางในการนำผู้คนเข้าหาธรรมะ การดำเนินงานทั้งสองรูปแบบควบคู่กันย่อมช่วยให้การฟื้นฟูเยาวชนและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การใช้สื่อออนไลน์ในสังคมยุคดิจิทัลนับเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งมีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตและการรับข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นหลัก การสื่อสารพุทธธรรมจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบจากวิธีการดั้งเดิมไปสู่การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างหลากหลาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และต่อเนื่อง พระสงฆ์ในฐานะผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะสามารถนำสื่อดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือใน

การถ่ายทอดพระธรรมคำสอนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม และสัมโมทนียกถา โดยเชื่อมโยงไปยังแพลตฟอร์มออนไลน์หลายรูปแบบ อาทิ Facebook, Twitter, YouTube, Website คลังหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ ซึ่งเอื้อต่อการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบข้อความ ภาพ เสียง และวิดีโอ ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงธรรมะได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่จำกัดเงื่อนไขด้านสถานที่และเวลา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบเทคโนโลยีดิจิทัล พฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเยาวชนมีแนวโน้มใช้ชีวิตอยู่บนโลกออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้การเข้าวัดหรือการฟังธรรมแบบเผชิญหน้าลดลง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์จึงเป็นทางเลือกที่มีความเหมาะสมและจำเป็นต่อการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูจิตใจ เสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุลและมีความสุข

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมการสื่อสารสมัยใหม่ ควบคู่กับการกำหนดแนวทางและมาตรฐานการใช้สื่อที่เหมาะสมตามพระธรรมวินัย เพื่อให้การสื่อสารธรรมะเป็นไปอย่างถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเกิดประโยชน์สูงสุด กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมจึงควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และปฏิกิริยาตอบสนอง โดยต้องใช้กลยุทธ์การสื่อสารเชิงโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความเข้าใจ และความพึงพอใจแก่ผู้รับสาร อันจะนำไปสู่การยอมรับและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ประการแรก ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะการสื่อสารดิจิทัลแก่พระสงฆ์ สามเณร และบุคลากรทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยจัดให้มีหลักสูตรอบรมหรือเวิร์กช็อปเกี่ยวกับการผลิตสื่อออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนการออกแบบเนื้อหาธรรมะให้เหมาะสมกับกลุ่มเยาวชน เพื่อให้ผู้เผยแผ่สามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือถ่ายทอดพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันสมัย และสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้รับสารในยุคดิจิทัล

ประการที่สอง ควรพัฒนาแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน E-learning วิดีโอสั้น หรือสื่ออินเทอร์แอกทีฟ เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าถึงเนื้อหาธรรมะได้สะดวกทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้ควรออกแบบเนื้อหาให้เข้าใจง่าย เหมาะสมกับวัย และเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตประจำวันของเยาวชน อันจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่สาม ควรมีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม ในการกำหนดนโยบายและมาตรฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ รวมถึงการกำหนดกลไกกำกับดูแลคุณภาพเนื้อหาให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎก เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลและเสริมสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสาร อันจะนำไปสู่การพัฒนาการสื่อสารพุทธธรรมที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อการฟื้นฟูเยาวชนในสังคมไทยอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กิติมา สุรสนธิ. (2548). *ความรู้ทางการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.

ชนันว์ ชามทอง. (2550). *การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. (2557). *สู่คลื่นลูกที่สี่...หลังจากเทคโนโลยีเปลี่ยนคนเป็นควาย*. กรุงเทพมหานคร: เอ.พี. กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์.

พระครูธีรศาสน์. (2562). แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิตัล. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี*, 7(1), 2223–2236.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมธ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย)*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิเชฐ ทั่งโต. (2563). เทคโนโลยีสารสนเทศกับยุทธศาสตร์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคออนไลน์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 3(1), 62–75.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* (เล่ม 4 วินัยปิฎก มหาวรรค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). *พุทธวิธีในการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 26). ในโอกาสมงคลครบรอบพระชันษา ๑๐๐ปี ของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร กองทุนพระองค์วิมลฉัตรพิมพ์เป็นธรรมทาน.

อรอำไพ ศรีวิชัย. (2555). *การสร้างชุดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเวียงฝาง* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Berlo, D. K. (1960). *The process of communication: An introduction to theory and practice*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.

Cherry, C. (1957). *On human communication*. Cambridge, MA: MIT Press.

DataReportal. (2024). *Digital 2024: Thailand*. Retrieved January 13, 2025, From https://datareportal.com/reports/digital-2024-thailand

DeVito, J. A. (1983). *The interpersonal communication book* (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

Hovland, C. I., Janis, I. L., & Kelley, H. H. (1953). *Communication and persuasion*. New Haven, CT: Yale University Press.

Osgood, C. E., & Tannenbaum, P. H. (1954). *The process of communication*. Urbana, IL: University of Illinois Press.

Ruesch, J., & Bateson, G. (1951). *Communication: The social matrix of psychiatry*. New York, NY: W. W. Norton.